

Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri

Süleyman YİĞİTTİR¹

Adem ÖCAL²

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi, KAHRAMANMARAŞ

²Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi, AKSARAY

Özet

Bu çalışmada ortaöğretim tarih öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Farklı illerden 83 tarih öğretmenin lise öğrencilerinin bazı değerlere sahip olma durumları ve tarih derslerinde değer eğitiminin nasıl olması gerektiği konusundaki görüşleri araştırılmıştır. Betimsel tarama modelinde desenlenen bu çalışmada, veriler hem nicel hem de nitel olarak toplanmıştır. Nicel veriler 29 maddelik değerler anketi ile el edilirken, nitel veriler üç sorudan oluşan görüşme formları ile elde edilmiştir.

Elde edilen veriler yüzde, frekans ve aritmetik ortalamalarla ifade edilmiştir. Çalışmaya katılan tarih öğretmenlerine göre ilköğretim (4-7. Sınıflar) Sosyal Bilgiler ve 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilere doğrudan kazandırılması amaçlanan 29 değer, ortaöğretim öğrencilerinde genel olarak gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Tarih öğretmenleri öğrencilerine “vatan ve millet sevgisi, tarih bilinci ve şuuruna sahip olma, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma, milli ve manevi değerlere sahip olma, birliktelik, saygılı olma, bağımsızlık, İstiklal Marşı ve bayrağa saygılı olma, çalışkanlık” gibi milli değerleri kazandırmak istemektedirler.

Araştırmaya katılan tarih öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin, örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve film izleme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme, biyografi inceleme, araştırma yaptırma, model-örnek olma gibi farklı değer öğretim uygulamaları yaptıkları anlaşılmaktadır.

Bulgular, değerler eğitimi konusunda çalışan bilim insanları ve sosyal bilgiler ve tarih eğitimi açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değer Eğitimi, Sosyal Bilgiler, Tarih, İlköğretim.

High School History Teachers' Views on Values and Values Education

Abstract

Values education views of high school history teachers were examined in this study. From 83 different provinces history teachers' views investigated that how to value education should be in history lessons and high school students' to have some values. This study was designed descriptive survey method and the data collected either quantitative or qualitative. Quantitative data collected by 29-item values questionnaire and qualitative data were collected through interview forms. The obtained data expressed through percentage, frequency, and the arithmetic averages.

According to participant history teachers it is understood that the 29 value, which are intended to give students directly by curricula of primary school (4th - 7th grade) Social Sciences course and 8th grade T.R. History of the Revolution and Kemalism course, in secondary school students generally observed. History teachers wants give national values to their students like; “love of country, history awareness and consciousness of ownership, to be sensitive to historical and cultural heritage, national and spiritual values of ownership, unity, to respect, independence, national anthem and flag to be respectful, hardworking”

It is understanding in the study participated History teachers practicing different value education applications like suggestion, analysis of case studies and books, documentary and movie watching, showing historical sites and museums, biographical study, Research Motivations, the model-example of being.

Findings are important for scientists who are working on values education in social studies and history education.

Key Words: Value, Value Education, Social Studies, History, Elementary Education.

1. Giriş

20. yy'da insanı ilgilendiren birçok alanda çok büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Bilim, teknoloji, sanayi ve ekonomi alanındaki gelişmeler önemli değişimlere yol açmıştır. Teknik alandaki ilerlemeler beraberinde birtakım sosyal problemleri de getirmiştir. Bu sosyal problemlerden birisi olan “değer bunalımı” son yıllarda ülkemizde ve dünyada önemli ölçüde artmıştır. Bu nedenle bireye istenilen davranışları geliştirmeyi amaçlayan eğitimciler de değerler ve değerler eğitimi odaklanmaya başlamışlardır (Stanley,1983:242).

Bireylerin ve toplumların neyi değerli bulacakları ve nasıl yaşayacaklarına karar vermede bağımlı oldukları belirli davranış, tecrübe, amaç ve inançlar olarak kabul edilen değer kavramı (Hill, 2004:4) farklı ülkelerin eğitim programlarında 20. yy'ın başlarında yer almaya başlamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde dış göç sonucu gelen işçilerin ortak bir kültür çevresinde sosyalleşmesi, vatandaşlık bilinci kazanması amacıyla karakter eğitimi programı olarak uygulanmıştır. Sonraki yıllarda ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmelere göre değerler eğitiminin farklı

yaklaşımları eğitim alanında uygulamaya konulmuştur (Kirschenbaum, 1995:4-6). Bunlar arasında en yaygın kullanılanları değer telkini, değer açıklaması, değer analizi ve ahlaki muhakemedir (Veugelers, 2000:37).

Değer telkini yaklaşımında “insan zihnine sürekli tekrar ve tavsiyelerle etkide bulunulduğunda birey, onu kabul edecek ve ona göre davranacaktır” görüşü hâkimdir (Whitney, 1986:66). Hümanist psikoloji ve eğitim anlayışını temel alan değer açıklaması yaklaşımında ise telkin yaklaşımının aksine öğrencilere belirli değerleri vermeden onlarda var olan değerleri açığa çıkarmaları ve kendi değerlerini fark etmeleri amaçlanmaktadır. Mantıklı düşünme ve muhakemeyi vurgulayan değer analizi yaklaşımında da öğrenciler, araştırma veya değer konularının doğrulukları hakkında kanıtlanabilir gerçekler elde etmeye teşvik edilmektedir (Huitt, 2004:6-7). Ahlaki muhakeme yaklaşımında ise Kohlberg, Piaget tarafından oluşturulan ahlaki gelişim basamaklarını yeniden tanımlamıştır (Selçuk, 2005:112). Çünkü ona göre çok derinlemesine yapılan kültür çalışmaları Piaget’in basamaklarını sınırlamaktadır. Kohlberg’in altı düzeyde ele aldığı ahlaki gelişim basamakları şöyledir (Tablo 1).

Kohlberg’e göre ikilem tartışma stratejileri, ahlaki muhakemenin geliştirilmesinde çok önemli bir role sahiptir. Tartışma, özellikle öğretmenin rehber ve kolaylaştırıcı olarak rol aldığı bir ortamda yapıldığında (Suh ve Traiger, 1999:724) ahlaki gelişim seviyelerinden bir üstteki seviyenin seçilmesinde ve modellenmesinde çok faydalı olmuştur. (Halstead ve Taylor, 2000:182).

Dünya çapında bugün en tehlikeli değişken düşüncelerden biri herkesin farklı ahlaki standartlara ve ilkelere sahip olmasıdır. Bu nedenle herkes kendi standartlarını ve değerlerini tanımlamaktadır. Bu durum da toplumda sosyal birlikteliğin oluşmasını ve uyum içinde yaşamayı engellemektedir (Ryan ve Bohlin, 1999:48). Dünya’nın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalar da bize eğitim programlarında yer alan değerler eğitiminin neden gerekli olduğunu göstermektedir. Örneğin Lickona (1991:5) yaptığı bir araştırmada bir ilköğretim öğrencisinin haftada ortalama 30 saatini televizyon önünde harcadığını ve 16 yaşına kadar bu çocuğun ortalama 200 000 şiddet içerikli sahneye ve 18 yaşına kadar da yaklaşık 40 000 cinselliği uyaran olaya şahit olduğunun tahmin edildiğini belirtmektedir. Bu olumsuzlukların etkilerinin giderilmesi için de öğretim programlarında doğrudan verilmesi gereken değerler belirlenmiştir.

Önceki yıllarda eğitim programlarında dolaylı olarak verilen değerlerin, görülen ihtiyaç üzerine öğrencilere doğrudan verilmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu amaçla ülkemizde de önemli çalışmalar yapılmış, ilköğretim programlarında bazı değerlerin öğrencilere ünite kazanımlarıyla birlikte doğrudan verilmesi hedeflenmiştir (Tablo 2). Bu doğrultuda hazırlanan ve 2005 yılında uygulamaya konulan ilköğretim (4-7.sınıf) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda, her üniteye özgü

Tablo 1. Kohlberg’e göre Ahlaki Gelişim Basamakları

Basamaklar	Yaş	Açıklama
I. Gelenek Öncesi Düzey	4-5	1.dönem: <i>Ceza-İtaat</i> : Cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
	6-9	2.dönem: <i>Çıkara Dayalı Alış-Veriş</i> : Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
II. Geleneksel Düzey	10-15	3.dönem: <i>Kişiler Arası Uyum</i> : İyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.
	15-18	4.dönem: <i>Kanun ve Düzen</i> : Otoriteye, sosyal kurallara, kanuna suçlanma ve dışlanma kaygılarından dolayı uyar.
III. Gelenek Ötesi İkelere Dayalı Düzey	18-20	5.dönem: <i>Sosyal Anlaşma</i> : Davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaki ilkeler yön verir.
	20-	6.dönem: <i>Evrensel Ahlaki İlkeler</i> : Davranışlara insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

değerler tespit edilerek öğrencilere doğrudan ve dolaylı olarak kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2005:97). Ayrıca sosyal bilgiler dersinin devamı niteliğinde olan 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nda da öğrencilere doğrudan kazandırılması amaçlanan değerler belirlenmiştir (MEB, 2006).

İlköğretimden mezun olan tüm öğrencilerin, söz konusu öğretim programlarını başarı ile tamamlamış oldukları dikkate alındığında, yukarıda bahsedilen değerleri kazanmış olmaları beklenir. Ortaöğretim kurumlarına gelen öğrencilerin bu değerleri içselleştirme düzeylerinin belirlenmesi, ilköğretim düzeyindeki eğitimin etkililiği

Tablo 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler ile TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programlarında Yer Alan Değerler

• Aile birliğine önem verme	• Estetik
• Adil olma	• Farklılıklara saygı
• Akademik dürüstlük	• Hak ve özgürlüklere saygı
• Bağımsızlık	• Kültürel mirasa duyarlılık
• Barış	• Misafirperverlik
• Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı	• Özgürlük ve bağımsızlık
• Bilimsellik	• Özgüven
• Çağdaşlaşma	• Sağlıklı olmaya önem verme
• Çalışkanlık	• Sorumluluk
• Dayanışma	• Tarihsel mirasa duyarlılık
• Doğa sevgisi	• Temizlik
• Doğal çevreye duyarlılık	• Türk büyüklerine saygılı olma
• Duygu ve düşüncelere saygı	• Yardımseverlik
• Duyarlılık	• Vatansızlık
• Dürüstlük	

hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir. Öğretim programlarında yer alan değerler açısından bakıldığında, ortaöğretim kurumlarındaki tarih dersinin, Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük derslerinin devamı niteliğinde olduğu görülmektedir. 2007 yılında kademeli olarak geliştirilmeye ve uygulanmaya başlanan 9-12. sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı'nda, ilköğretim sosyal bilgiler dersinde olduğu gibi doğrudan verilecek değerler yer almamaktadır. Bu nedenle araştırmadan elde edilecek verilerin Tarih Dersi Öğretim Programı'nda değerlerle ilgili yapılacak çalışmalara ışık tutması beklenmektedir.

Bu çalışmada, ortaöğretim kurumlarında görev yapan tarih öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin bakış açıları incelenmiştir. Çalışmada öğretmenlerin gözlemlerine ve tecrübeleri ile ilgili değerlendirmelerine başvurulmuştur. Bu bağlamda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Öğretmen görüşlerine göre, lise öğrencileri Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders programlarında öngörülen değerlere ne ölçüde sahiptirler?
- Öğretmenlerin görüşlerine göre, tarih dersinde öğrencilerin kazanmaları gerekli olan değerler nelerdir?
- Öğrencilere değerleri kazandırma konusunda tarih öğretmenlerinin yaptıkları çalışmalar nelerdir?
- Öğretmen görüşlerine göre, değer eğitime ilişkin eğitim ihtiyaçları nelerdir?

2. Yöntem

Araştırma modeli

Araştırma, tarama modelindedir. Bu tür araştırmalar geçmişte veya halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bu amaçla bu tür araştırmalar, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü veya ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılır (Karasar, 2002:77-79).

Araştırma grubu

Bu çalışma, her ilden en az bir tarih öğretmenin rastgele bir şekilde bir araya geldikleri 87 kişilik bir araştırma grubuyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubu, Milli Eğitim Bakanlığınca 2010 yılında Erzurum'da düzenlenen "Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı'nın Tanıtımı" hizmet içi kursuna katılan öğretmenlerden oluşmuştur. Araştırmada 83 öğretmene ait veriler değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir. Öğretmenlerin %81,9'u erkek, %18,1'i ise bayanlardan oluşmaktadır. Öğretmenlerin mesleki kıdem durumlarına bakıldığında, %34,9'unun 11-15 yıl, %26,5'inin 16-20 yıl, %21,7'sinin 6-10 yıl, %10,8'inin 21 yıl ve üstü ve %6'sının da 0-5 yıl arası mesleki deneyimleri olduğu görülmektedir. Mesleki kıdemi 0-5 yıl arası ile 21 yıl ve üstü çalışması bulunan öğretmenlerin sayısı diğer gruplara göre daha azdır.

Öğretmenlerin öğrenim durumlarına göre dağılımında ise %83,1'inin lisans mezunu, %12,4'ünün

lisansüstü mezunu, %2,4'ünün üç yıllık eğitim enstitüsü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ön lisans mezunu olan öğretmenlerin yer almadığı araştırma grubundan elde edilen verilerin çoğunlukla lisans ve lisansüstü öğretmenlerin görüşlerini yansıttığı söylenebilir.

Öğretmenlerin görev yaptıkları okulların dağılımında %39,8'inin Anadolu lisesi, %24,1'inin genel lise, %20,5'inin meslek lisesi, %8,4'ünün Anadolu öğretmen lisesi, %6'sının fen lisesi ve %1,2'sinin Anadolu teknik lisesi şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Okulların dağılımından elde edilen bulguların farklı okullardaki öğrencilere ait bulgular olduğu söylenebilir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin değerlerle ilgili okunan makale veya kitap sayısında da farklılıklar göze çarpmaktadır. %42,2'sinin 1-3 tane okuduğu, %36,1'inin okuyamadığı, %12'sinin 8 ve üstü okuduğu, %9,6'sının da 4-7 tane makale okuduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara

Tablo 3. Araştırmaya katılan öğretmenlerin kişisel özelliklerine ilişkin bulgular

Özellik	Düzy	f	%
Cinsiyet	Kadın	15	18,1
	Erkek	68	81,9
	Toplam	83	100,0
Mesleki kıdem	0-5 yıl	5	6,0
	6-10 yıl	18	21,7
	11-15 yıl	29	34,9
	16-20 yıl	22	26,5
	21 yıl ve üstü	9	10,8
	Toplam	83	100,0
Öğrenim durumu	Ön Lisans	-	-
	Üç yıllık Eğitim Enstitüsü	2	2,4
	Lisans	69	83,1
	Lisansüstü	12	14,5
	Toplam	83	100,0
Okul türü	Genel Lise	20	24,1
	Meslek Lisesi	17	20,5
	Anadolu Teknik Lisesi	1	1,2
	Fen Lisesi	5	6,0
	Anadolu Lisesi	33	39,8
	Anadolu Öğretmen Lisesi	7	8,4
	Toplam	83	100,0
Değer eğitimi konusunda okunan makale-kitap sayısı	Okuyamadım	30	36,1
	1-3 tane	35	42,2
	4-7 tane	8	9,6
	8 ve üstü	10	12,0
	Toplam	83	100,0

göre öğretmenlerin önemli bir kısmının değer eğitimiyle ilgili kaynaklardan yararlandığı, kendilerini geliştirmek için ek çalışmalar yaptığı sonucuna ulaşılabilir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri hem nitel hem de nicel veri toplama araçları ile elde edilmiştir. Nitel veriler öğretmenlere yöneltilen 3 adet açık uçlu soru ile toplanmıştır. Nicel veriler ise İlköğretim Sosyal Bilgiler ve TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Öğretim programlarında yer alan 29 değeri içeren 3 derecelmeli (evet, kararsızım, hayır) bir anket ile elde edilmiştir. Bu ankette tarih öğretmenleri, gerek sınıf içi gerekse okul ortamındaki öğrenci tutum ve davranışlarıyla ilgili gözlemlerine dayanarak öğrencilerin bu değerlere ne ölçüde sahip oldukları yönündeki görüşlerini ifade etmişlerdir. Anket maddeleri öğretim programlarında doğrudan verilmesi amaçlanan değerler temel alınarak hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan anketin ve görüşme formunun kapsam

geçerliliği 5 sosyal bilgiler öğretmeni ile sosyal bilgiler eğitimi alanında doktoralı 2 alan uzmanının görüşleri ile sağlanmıştır. Anketin güvenilirliği ise Cronbach Alpha ($\alpha = .906$) katsayısı ile tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucu elde edilen bilgilerin analizinde farklı yöntemler uygulanmıştır. Tarih öğretmenlerinin öğrencilerinin tutum ve davranışlarıyla ilgili görüşlerini belirttikleri anket ölçeğindeki cevapların analizinde yüzde, frekans ve aritmetik ortalama istatistik teknikleri kullanılmıştır. Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimiyle ilgili açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formundan elde edilen veriler ise içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizinde veriler, öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre Tablo 5-7'deki gibi tasnif edilmiştir. Elde edilen bu veriler düzenlendikten sonra yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005:223-228).

Tablo 4. Öğrencilerin sahip oldukları değerlere ilişkin tarih öğretmenlerinin görüşleri

Değer ifadeleri	Evet	%	Kararsızım	%	Hayır	%	Toplam	%
Adildir, adaletlidir.	40	48,2	33	39,8	10	12,0	83	100
Aile birliğine önem verir.	65	78,3	16	19,3	2	2,4	83	100
Akademik çalışmalarında dürüsttür.	26	31,3	42	50,6	15	18,1	83	100
Bağımsızlığın öneminin farkındadır.	59	71,1	14	16,9	10	12,0	83	100
Barışçıldır.	54	65,1	19	22,9	10	12,0	83	100
Başkalarını duygu ve düşüncelerine saygılıdır.	37	44,6	36	43,4	10	12,0	83	100
Bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygılıdır.	70	84,3	11	13,3	2	2,4	83	100
Çalışmalarında bilimsel ilkelere uygun davranır.	16	19,3	46	55,4	21	25,3	83	100
Çağdaşlaşmaya önem verir.	52	62,7	22	26,5	9	10,8	83	100
Çalışkandır.	27	32,5	35	42,2	21	25,3	83	100
Dayanışmaya önem verir	47	56,6	24	28,9	12	14,5	83	100
Doğayı sever.	43	51,8	26	31,3	14	16,9	83	100
Doğal çevreye duyarlıdır	33	39,8	37	44,6	13	15,7	83	100
Ülkesindeki ve dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmelere duyarlıdır.	22	26,5	37	44,6	24	28,9	83	100
Dürüsttür.	40	48,2	35	42,2	8	9,6	83	100
Estetik anlayışa sahiptir.	31	37,3	36	43,4	16	19,3	83	100
Farklılıklara saygılıdır.	27	32,5	43	51,8	13	15,7	83	100
Hak ve özgürlüklere saygılıdır.	45	54,2	27	32,5	11	13,3	83	100
Kültürel mirasa duyarlıdır.	31	37,3	33	39,8	19	22,9	83	100
Misafirperverdir.	61	73,5	20	24,1	2	2,4	83	100
Özgürlük ve bağımsızlığa önem verir.	64	77,1	16	19,3	3	3,6	83	100
Özgüven sahibidir.	31	37,3	36	43,4	16	19,3	83	100
Sağlıklı olmaya önem verir.	42	50,6	27	32,5	14	16,9	83	100
Sorumluluk sahibidir.	17	20,5	45	54,2	21	25,3	83	100
Tarihsel mirasa duyarlıdır.	24	28,9	49	59,0	10	12,0	83	100
Temizdir.	58	69,9	17	20,5	8	9,6	83	100
Türk büyüklerine saygılıdır.	62	74,7	20	24,1	1	1,2	83	100
Vatanseverdir.	75	90,4	8	9,6	-	-	83	100
Yardıms severdir.	61	73,5	21	25,3	1	1,2	83	100

3. Bulgular

Öğrencilerin sahip oldukları değerlere ilişkin bulgular

Çalışmaya katılan tarih öğretmenleri, ankette yöneltilen 29 değer ifadesinde öğrencilerinin sahip olduğu değerler hakkındaki görüşlerini belirtmişlerdir (Tablo 4). Öğretmenlere göre, öğrencilerde en fazla gözlemlenen ve onaylanan değerlerin başında, vatansever olmak (%90,4), Türkiye Cumhuriyeti bayrağına ve İstiklal Marşına saygılı olmak (%83), aile birliğine önem vermek (%78,3), özgürlük ve bağımsızlığa önem vermek (%77,1) ve Türk büyüklerine saygılı olmak (%74,7) gelmektedir.

Öğrencilerin yardımsever olmak (%73,5), misafirperver olmak (%73,5), bağımsızlığın önemini fark etmek (%71), temiz olmak (%69,9), barışçıl olmak (%65), çağdaşlaşmaya önem vermek (%62,7), dayanışmaya önem vermek (%56,6), hak ve özgürlüklere saygılı olmak (%54,2) değerlerine de oldukça fazla önem verdikleri görülmüştür.

Tarih öğretmenleri, öğrencilerin %51,8'inin doğayı sevdiklerini, %50,6'sının sağlıklı olmaya önem verdiklerini, %48,2'sinin adil ve adaletli olduğunu, %44,6'sının başkalarının duygu ve düşüncelerine saygılı olduğunu, %48,2'sinin de dürüst olma değerini kazandığı yönünde olumlu görüş belirtmişlerdir.

Öğrencilerin sahip olduğu değerler konusunda öğretmenlerin kararsız olduğu maddeler de vardır. Öğretmenlerin %50,6'sı öğrencilerinin akademik çalışmalarında dürüst olmaları, %55,4'ü çalışmalarında bilimsel ilkelere uygun davranış sergilemeleri, %44,6'sı doğal çevreye duyarlı olmaları ile dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmelere duyarlı olmaları, %43,4'ü estetik anlayışa ve özgüvene sahibi olmaları, %51,8'i farklılıklara saygılı olmaları, %39,8'i kültürel mirasa duyarlı olmaları ve %59'u da tarihsel mirasa duyarlı olmaları konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin %18,1'i öğrencilerin akademik çalışmalarında dürüst olmadıkları, %25,3'ü çalışmalarında bilimsel ilkelere uygun davranmadıkları ve çalışkan olmadıkları, %28,9'u ülkesindeki ve dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmelere duyarlı olmadıkları, %19,3'ü estetik anlayışa ve özgüvene sahip olmadıkları, %22,9'u kültürel mirasa duyarlı olmadıkları ve %25,3'ü de sorumluluk sahibi olmadıkları konusunda azımsanmayacak oranlarda olumsuz görüş belirtmişlerdir (Tablo 4).

İlköğretim sürecinde Tablo 2.'deki değerleri içselleştirmiş olması gereken öğrencilerin lise tarih öğretmenlerinin görüşlerine göre bazı değerleri yeterince içselleştiremedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle öğrencilerin çevresinde doğal, kültürel ve sosyal gelişmelere yeterince duyarlı olmamaları, özgüven ve sorumluluk sahibi olmamaları, çalışmalarında bilimsel ilkelere uymamaları önemli eksiklikler olarak dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra vatanseverlik, bayrağa ve İstiklal Marşı'na önem vermek gibi milli değerlerin

Tablo 5. Öğretmenlerin tarih dersinde öğrencilerin kazanmalarını istedikleri değerlere ilişkin bulgular

Değerler	f	%
Vatan ve millet sevgisi	30	36
Tarih bilinci ve şuuruna sahip olma	27	33
Tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma	19	23
Milli ve manevi değerlere sahip olma	15	18
Birliktelik	12	15
Saygılı olma	11	13
Bağımsızlık	11	13
İstiklal Marşı ve bayrağa saygılı olma	10	12
Çalışkanlık	10	12

öğretmen görüşlerine göre daha fazla içselleştirilmiş olması da dikkat çekmektedir.

Değer eğitime yönelik öğretmen görüşlerine ilişkin nitel bulgular

Bu kısımda, tarih öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşleri üç alt problem bağlamında değerlendirilmiştir.

a. Öğretmenlerin görüşlerine göre, tarih derslerinde öğrencilerin kazanmaları gerekli olan değerlere ilişkin bulgular

Öğretmenler, öğrencilerinin kazanmasını bekledikleri değerlere ilişkin 55 farklı değer ifadesi belirtmişlerdir. Bu değerlerden frekansı 10 ve daha fazla olanlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Öğretmenlerin öğrencilerinde daha çok olmasını arzuladıkları değerlerin çoğunluğunun milli değerler arasında olması dikkat çekicidir. Bu bulgunun ortaya çıkmasında, Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı'nın içeriği ve tarih öğretmenlerinin tarih disiplini çerçevesinde almış oldukları eğitim etkili olmuş olabilir. Ancak öğretmenlerin yeterli frekansa ulaşamadığı için tabloda yer almayan farklı değerleri ifade etmiş olmaları ve tablodaki değerlerin de öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından ifade edilmemiş olması da dikkat çekmektedir.

b. Öğrencilere değerleri kazandırma konusunda Tarih öğretmenlerinin yaptıkları çalışmalara ilişkin bulgular

Öğretmenler, tarih dersinde öğrencilerine değer eğitimi bağlamında çeşitli uygulamalar yaptırmaktadırlar.

Tablo 6. Öğretmenlerin tarih dersinde değer kazandırmak için yaptıkları uygulamalara ilişkin bulgular

Değer Kazandırma Uygulaması	f	%
Telinde bulunma	39	47
Örnek olay ve kitap inceleme	35	42
Belgesel ve film izletme	22	27
Tarihi yerleri ve müzeleri gezdirmeye	20	24
Biyografi inceleme	13	16
Araştırma yaptırma	12	15
Model, örnek olma	10	12

Görüşme formlarından elde edilen verilere göre, öğretmenlerin bu amaçla 22 farklı uygulama yaptıkları belirlenmiştir. Değer öğretiminde kullanılan öğretim ilke ve yöntemlerini de ifade eden bu uygulamalardan 10 ve üstü frekansa sahip olanlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Değer öğretim yöntemlerinden değer telkini, değer analizi ve aktif öğrenme yöntemlerini kullandıkları anlaşılan öğretmenler tablodaki yöntemlerin yanı sıra sorumluluk verme, hastane vb. yerleri ziyaret ettirme, ağaç dikme, empati yapma gibi uygulamaları yaptıklarını da belirtmişlerdir.

Tablo 7. Değer eğitimiyle ilgili düzenlenecek bir hizmetçi eğitim kurs konularına ilişkin öğretmen görüşleri

Hizmet içi kurs konusu	f	%
Değerlerin içeriği (milli, ekonomik, sosyal ve kültürel değerler, saygılı olma, tarih bilincine sahip olma, vatan ve millet sevgisi, barış, sevgi, doğa sevgisi, sorumluluk vb. değerlerle ilgili bilgiler)	73	88
Değer öğretimi yöntemleri	14	17
Değerlerin neden değiştiği konusunda açıklama yapılması	5	6
Değer eğitiminin gerekliliğinin nedenleri	1	1
Değer ve eğitimdeki yeri	1	1
Değer eğitiminin içeriği	1	1
Değer eğitiminde karşılaşılan sorunlar	1	1

c. Öğretmen görüşlerine göre, değer eğitimine ilişkin eğitim ihtiyaçlarına ilişkin bulgular

Öğretmenlerden, 4 kişi bu soruya cevap vermemiş, 6 kişinin verdiği cevaplar soru ile ilişkisiz olduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Öğretmenlerin değer eğitiminde eksikliğini duyduğu konular Tablo 7’de verilmiştir. Tarih öğretmenleri kendilerindeki bu eksikliğı gidermek için değer eğitimi ile ilgili hizmetçi kurslara katılabileceklerini ifade etmişlerdir.

Değer eğitimi ile olarak, öğretmenlerin önemli bir kısmı bazı değerlerin içeriği (45 değerle ilgili) hakkında bilgi edinmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin ikinci sırada eksikliğini duydukları konu olarak değer öğretim yöntemleri gelmektedir. Değerlerin günümüzdeki gelişmelere paralel olarak ne gibi değişimler geçirdiği ve değer eğitiminin gerekliliği de diğer önemli konulardandır. Bu durum da lise tarih öğretmenlerine yönelik değer eğitimi ile ilgili bilgilendirici çalışmalar yapmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışmaya katılan tarih öğretmenlerine göre ilköğretim (4-7. Sınıflar) Sosyal Bilgiler ve 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nda öğrencilere doğrudan kazandırılması amaçlanan 29 değer, ortaöğretim öğrencilerinde genel olarak gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Bazı değerlerin öğrencilerde kazandırılmış olması konusunda

öğretmenlerin “kararsız” olmaları veya “hayır” cevabı vermeleri üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü bir öğretim programının uygulanmasındaki amaç, programda yer alan kazanımları öğrencilere tamamen kazandırmaktır. Bu yapılmadığı durumda bir sonraki sınıfta yapılacak eğitim faaliyetleri istenilen amaçlara ulaşamayabilir.

Sağlam’ın (2000) araştırmasına göre, 5. sınıf öğrencileri “her zaman” düzeyinde sorumluluk değerini kazanmışlardır. Şirin ve Otrar’ın (Akt.Akbaş, 2004:229) öğretmen adaylarının değerleri üzerine yaptıkları çalışmada ise sorumluluk değerinin alt sıralarda kazanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum da araştırmada ulaşılan sonuçlar açısından önemlidir. Çünkü yaş olarak küçük çocukların sorumluluklarını yerine getirme konusunda daha duyarlı olduğu, ilerleyen yaşlarda sorumluluk değerinin önemini kaybettiği şeklinde yorumlanabilir. Yiğittir’in (2009:251-254) ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, misafirperverlik, yardımseverlik, doğa sevgisi, tarihsel mirasa duyarlılık, çalışkanlık, akademik dürüstlük, doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma değerlerinin “tamamen katılıyorum” dereceli basamağında kazanıldığı tespit edilmiştir. Estetik ve bilimsellik değerlerinin ise “genellikle katılıyorum” basamağında kazandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine göre araştırmada elde edilen bulgular ışığında temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, misafirperverlik, yardımseverlik, doğa sevgisi, dayanışma, bilimsellik ve estetik değerinin ilköğretim 4 ve 5.sınıflarda kazanılması ile ilgili bulguları desteklediği tespit edilmiştir. Ancak tarihsel mirasa duyarlılık, çalışkanlık, akademik dürüstlük ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazanılma düzeyi konusunda kısmen de olsa ilköğretim öğrencileri ile lise öğrencileri arasında tutarsızlık olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre değerlerin kazanılmasında bireylerin yaş faktörünün etkili olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre özellikle “akademik dürüstlük, bilimsellik, çalışkanlık, doğal çevreye duyarlılık, estetik, farklılıklara saygı, duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, özgüven ve sorumluluk” değerlerinin öğrencilerce yeterince kazanılmadığı tespit edilmiştir. Bu değerlerin özellikle öğrencinin akademik başarısını ve sosyalleşmesini etkileyecek değerler olduğu dikkate alınmalıdır.

Bunun yanı sıra “aile birliğine önem verme, bayrağa ve İstiklal Marşına saygılı olma, bağımsızlık, misafirperverlik, özgürlük, Türk büyüklerine saygılı olma, vatanseverlik, yardımseverlik ve temizlik” gibi çoğunluğu milli içerikli olan değerlerin ise öğretmenlerin %70 ve daha fazlasına göre öğrencilerde gözlemlendiği tespit edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında gerek ilköğretim gerekse liselerdeki öğretmenlerin özellikle milli değerleri vurgulamalarının etkisi olabilir. Hâlbuki ilköğretim 6. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin milli değerlere daha az vurgu

yaptıkları belirlenmiştir (Yiğittir ve Öcal, 2009). Bu durum ergenlikle birlikte vatanseverlik duygusunda da bir gelişme olduğunu ve bireyde milli değerlere sahiplenme konusunda bir artış olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin görüşme formunda, tarih dersinde öğrencilere kazandırılmasını istedikleri değerler listesinde “vatan ve millet sevgisi, tarih bilinci ve şuuruna sahip olma, tarihsel ve kültürel mirasa duyarlı olma, milli ve manevi değerlere sahip olma, birliktelik, saygılı olma, bağımsızlık, İstiklal Marşı ve bayrağa saygılı olma, çalışkanlık” gibi çoğunluğu milli içerikli değeri görmek mümkündür. Bu değerler içinden özellikle anket bölümünde öğretmenlerce öğrencilerin yeterince kazanmadığı yönünde görüş belirttikleri “çalışkanlık” değerini vurgulamış olmaları da dikkat çekicidir. Öğretmenlerin anket kısmında milli değerlerin öğrencilerde gözlemlendiği yönünde görüş belirtmişken, bu bölümde de yine aynı veya benzer değerlerin öğrencilere kazandırılmasının gerekli olduğunu belirtmeleri de önem arz etmektedir. Tokdemir’in (2007:123) Trabzon örneğinde yaptığı araştırmasında da tarih öğretmelerinin vatan sevgisi ve milli birlik-beraberlik değerlerinin tarih dersinde öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değerler olduğunun tespit edilmesi de araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Öğretmenlerin tarih dersinde değerleri öğretmek için, telkin (aşılama), örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve film izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme, biyografi inceletme, araştırma yaptırma, model-örnek olma gibi farklı değer öğretim uygulamaları yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu durum öğretmenlerin değer öğretimine önem verdiklerini göstermektedir. Öğretmenlerin özellikle %47’sinin değer telkini yöntemini kullanması önem arz etmektedir. Tokdemir’in (2007:123) tarih öğretmelerinin anlatım, örnek olay analizi, gösterim, soru-cevap, biyografi inceletme gibi yöntem ve teknikleri kullandığını tespit etmesi; Yiğittir’in (2009:257) dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin de değer kazandırmada daha çok değer telkini yöntemini kullandıkları tespit etmiş olması; Akbaş’ın (2004:217) ilköğretim öğretmenleriyle yaptığı araştırmasında da öğrencilere örnek olma, değerleri teşvik eden güzel sözleri öğrencilerle paylaşma, ders verici hikâyeler anlatma, öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varmalarını sağlamak için sorular sorma, sınıf kurallarını koyarken önemli görülen değerleri merkeze alma, telkinde bulunma, yeri geldikçe öğüt verme ve ahlaki ikilemler içeren örnek olaylar anlatma uygulamalarını kullandıklarını tespit etmiş olması araştırma sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonuç, öğretmenlerin değer kazandırmada genelde aynı yöntemleri kullandığını ve diğer yöntemler konusunda da bilgilendirilmeleri gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tarih öğretmenlerinin önemli bir kısmı, değer eğitimiyle ilgili düzenlenecek bir kursta öğrencilerin kazanması gereken değerlerin içeriği ile ilgili bilgi verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Bu durum

öğretmenlerin değerlerin ne olduğu ile ilgili bilgi eksiklikleri olduğunun kabulü ile birlikte değer eğitiminde içerik yönünden bir birliktelik oluşturulması şeklinde de yorumlanabilir. Değer öğretimi yöntemleri, değer önceliklerinin değişim sebepleri, değer eğitiminin gerekliliği, değerlerin eğitimdeki yeri konuları da hizmet içi kurs talebinde bulunan diğer konulardır. Tokdemir’in (2007:124) araştırmasında tarih öğretmenlerinin değer eğitimiyle ilgili hem kavramsal hem de uygulamaya yönelik problemleri olduğunu belirtmeleri de hizmetiçi eğitimde talep edilen konularla örtüşmektedir. Bu durum tarih öğretmelerinin değer eğitimiyle ilgili hizmetiçi eğitime olan gereksinimlerini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin İlköğretim Sosyal Bilgiler ile TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin kazanılmaları ve tarih öğretmenlerinin değer eğitimi algıları konusunda aşağıdaki çalışmalar yapılabilir:

- Öğretmenlerin önemli bir kısmının “hayır ve kararsızım” cevabını verdikleri değerlerin eğitimine ilköğretim okullarında önem verilebilir.
- Değer eğitimi yöntemleri ile ilgili olarak öğretmenlere “uygulama örneklisi” hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Öğretmenlerin “hayır ve kararsızım” cevaplarını verdikleri değerlerin öğrenciler tarafından neden yeterince kazanılmadığı araştırılabilir.
- Öğrencilerin ders içi faaliyetleri yanında ders dışı etkinliklerle değerleri kazanmasını sağlamak için veliler de değer eğitimi konusunda konferans, panel vb. aktivitelerle bilgilendirilebilir.
- Değer eğitimi konusunda uzaktan eğitim yoluyla eğitim vermek için Milli Eğitim Bakanlığı-Üniversite işbirliği ile çalışmalar yapılabilir.
- Ders kitapları, çocuk kitapları vb. araçlarda özellikle öğrencilerce yeterince kazanılmayan değerlere vurgu yapılabilir.
- Değer eğitimiyle ilgili farklı örneklem veya araştırma grubundaki öğretmen ve öğrencilerin görüşleri alınarak daha nitelikli ve etkin çalışmalar yapılabilir.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi ve TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim programlarında yer alan değerlerin öğrencilerde hangi düzeyde içselleştiği ile ilgili olarak diğer ortaöğretim branş öğretmenlerinin de görüşleri alınabilir.

5. Kaynakça

Akbaş, O. (2004), Türk Milli Eğitim Sisteminin Du-yuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

Halstead, J.M., Taylor, M.J. (2000), “Learning and Teaching about Values :review of recent research”, *Cambridge Journal of Education*. 30(2). 169-202.

Huitt, W. (2004), "Values", *Educational Psychology Interactive*, Valdosta State University.

<http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/affsys/values.htm>. (Son erişim tarihi: 05.01.2008).

Karasar, N., (2002), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yay., Ankara

Kirschenbaum, H. (1995), *100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings*, Massachusetts: A Longwood Professional Book, Pearson Education

Lickona, T. (1991), *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility*, New York, Bantam Books.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2005), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Program Kılavuz Kitabı 4-5.sınıf*, Milli Eğitim Yayınevi, Ankara

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2005), *Sosyal Bilgiler Öğretimi Program Kılavuz Kitabı 6-7.sınıf*. Ankara, Milli Eğitim Yayınevi, Ankara

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2006), *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Programı* <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php> (Son erişim tarihi: 05.11.2010)

Ryan, K., Bohlin, K. (1999), *Building Character in Schools*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers.

Sağlam, H.İ. (2000), "Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü", *Milli Eğitim Dergisi*, 146.sayı <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/saglam.htm> (Son erişim tarihi: 24.04.2010)

Selçuk, Z. (2005), *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel yay., Ankara

Stanley, W.B. (1983), "Training Teachers to Deal with Values Education : A Critical Look at Social Studies Methods Texts" *Social Studies*. 74(6). 242-246.

Suh, B.K., Traiger, J. (1999), "Teaching Values Through Elementary Social Studies and Literature Curricula", *Education*, 119 (4). 723-726.

Tokdemir, M.A. (2007), *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon

Whitney, I.B. (1986), *The Status of Values Education in The Middle and Junior High Schools of Tennessee*. Ph.D Thesis, Tennessee State University, USA

Veugelers, W. (2000), "Different Ways Of Teaching Values", *Educational Review*. 52(1). 37-46.

Yıldırım, A., Şimşek H. (2005), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Yiğittir, S. (2009). **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara**

Yiğittir, S., Öcal A. (2009). "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", I. Uluslararası Avrupa Birliği Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu (sözlü bildiri), 28-30 Mayıs 2009, Uşak.